

Fauna de Montserrat: L'escurçó (*Vipera latasti*)

per Vicenç Bros, Jordi Miralles i Joan Real

Un nom que ens fa tremolar només de sentir-lo: escurçó. És el mateix l'escorpí i l'escurçó? És clar que no. L'escorpí és un aràcnid, de color groc, amb dues pinces al davant i una cua prènsil al final de la qual hi ha un agulló verinós. L'escurçó és una serp.

L'escurçó que viu pels roquissars montserratins no és una serp qualsevol. De les onze serps que viuen al Principat, nou són colobres i dues són escurçons. Els escurçons són serps de la família *viperidae*, la mateixa família a la qual pertanyen les serps de cascavell asiàtiques i americanes.

L'escurçó ibèric (*Vipera latasti*) és el més estès a la Península Ibèrica i n'és un endemisme, és el típic de les zones mediterrànies. A la Catalunya humida, hi viu l'escurçó co-

mú (*Vipera aspis*); és el típic escurçó que es deixa veure pels rocams pirinencs, per Olot, pel Montseny, etc. Hi ha alguns indrets com al Moianès que hi podem trobar les dues espècies.

Però parlem del que tenim per Montserrat, l'escurçó ibèric. Com tots els escurçons és una serp de cos gruixut i curt; normalment no passen dels 60 cm. A la col·lecció de fauna de Montserrat que recollí el pare Adeodat Marcet n'hi ha un parell que fan goig (amiden més de 60 cm). El cap és lleugerament triangular, ample i pla, i el morro té una protuberància que sembla talment com si la hi haguessin arromangat. Aquest tret és el que el diferencia, sobretot, de l'escurçó comú que només té el morro pla. La nineta dels ulls,

L'escurçó, si no se'l molesta, és una serp tranquil·la que fuig davant la presència de l'home.

a diferència de la de les colobres que és rodona, és vertical. La coloració del cos generalment és grisosa o marronosa. Al dors hi té una banda de color marró fosc en forma de ziga-zaga. Els costats estan tacats amb motes fosques del mateix color que la ziga-zaga dorsal. La cua és curta i molt prima; generalment, la punta és fosca.

Podem, doncs, adonar-vos que els escurçons són unes serps prou diferents com per no confondre-les amb les típiques colobres. Un altre tret que caracteritza l'escurçó és la lentitud en els moviments. Aquest fet ha condicionat que l'escurçó adquirís una proteïna enzimàtica que mati les preses en un instant, és a dir, el verí.

L'escurçó a Montserrat viu en els roquissars que hi ha per arreu de la muntanya, però també en els bosquets esclarissats i en els terrenys cremats. Avui, però, sembla que aquest ofidi es troba en regressió perquè cada cop és més difícil de topar-s'hi.

S'alimenta de ratolins i rates, d'altres rèptils i, quan és jove, fins i tot d'invertebrats. És una serp que fa vida de dia, però quan la calor és molt forta llavors fa vida nocturna.

A l'hivern es reuneixen en petits grups i es refugien sota terra. A vegades en un mateix cau s'hi troben fins a una dotzena d'individus. La hivernació de l'escurçó no és total, i els dies assolats de desembre i gener no dubten a posar-se damunt d'una pedra fosca i escalfar-se plàcidament.

Cap al mes de març abandonen definitivament els refugis hivernals i s'aparellen. Al mes d'agost, del ventre de la mare sortiran fins a vuit petits escurçons vius, ja que són ovovivípars. A la tardor a vegades s'enfilen a la vegetació; és quan la mossegada pot ser més perillosa.

L'únic mitjà de què disposa l'escurçó per a capturar les seves preses és la proteïna enzimàtica que ha desenvolupat (verí) i que inocula a través dels ullals que es comporten com una agulla d'injeccions. A un ratolí la mossegada d'escurçó li produeix la mort en pocs segons. Per l'home la mossegada no és mortal de per si. És cert que anualment es registren de 2 a 3 morts per mossegada d'escurçó però sempre és perquè hi ha altres circumstàncies que hi intervenen, com ara: la salut feble de l'individu, una mossegada al coll, l'edat (la mossegada és més perillosa quan afecta nens i vells) etc.

Ara bé, penseu que les colobres també mosseguen i és important saber si realment ens ha mossegat un escurçó. La mossegada d'escurçó deixa com a senyal dos puntets sanguinolents separats per una distància que varia de 6 a 10 mm i generalment va seguit

d'un dolor local molt intens i d'un edema; a vegades, però, un ni se'n sent. Penseu que no sempre que mossega l'escurçó inocula verí; tot depèn de l'estat d'ànim de la serp: si mossega per defensar-se, si fa temps que ha caçat o no, etc. Per això no hi ha cap mossegada que presenti els mateixos símptomes. En casos greus provoca diarrees, vòmits, trastorns cardiovasculars, etc.

Quan hom identifica clarament que es tracta d'una mossegada d'escurçó cal procedir de la següent manera. En primer lloc, fer petites punxades al voltant de la mossegada i succionar amb una ventosa o amb la boca protegida amb un plàstic (així s'evita que es pugui absorbir verí per alguna petita ferida a la mucosa bucal). No feu mai un tall, ja que afavoriria la penetració del verí. Aquesta mesura és eficaç durant la primera mitja hora i es pot extreure una bona quantitat de verí. Eviteu de fer torniquets, perquè poden donar lloc a destrucció del teixit o a un xoc en el moment de treure'l. Si el pacient es troba lluny de l'hospital, no us esvareu; es pot administrar el sèrum amb èxit fins després de 24 hores.

Ara que parlem de l'escurçó cal parlar d'aquesta actitud sorprenent de menyspreu, d'antipatia i d'odi envers els rèptils i amfibis.

Una actitud que arriba a engendrar un veritable afany per exterminar aquestes bestioles o de sotmetre-les a les més sofisticades tortures i que no reflecteix altra cosa que la irracionalitat de l'acció i un deplorable nivell cultural.

Tanmateix, a serps, gripaus i salamandries només els podem acusar de compartir la mateixa terra que nosaltres, però llavors hem de recordar que ells hi eren primer.

És cert que diversos estudis etològics han posat de manifest que en els simis i homínids la por a les serps sembla ser innata, és a dir, un testimoni filogenètic més, però aliè a la nostra cultura. Precisament per això quan actuem d'acord amb els instints més ens apropem als nivells irracionals i ens allunyem de la racionalitat; en altres paraules, eliminem l'única diferència que distingeix l'home d'un animal.

Les serps, l'escurçó en particular té un paper ben concret a la natura. El seu verí no és una arma d'atac sinó l'únic sistema de què la natura l'ha dotat per poder-se alimentar i sobreviure. Cada vegada que matem un escurçó ajudem a proliferar les rates i ratolins.

L'escurçó no és la viva imatge del diable, sinó una de les moltes bestioles que enriqueixen el valuós patrimoni natural de la muntanya de Montserrat.